

Csonka Pál *:

KOTSIS IVÁN

1889-1980

Per aspera ad astra

A magyar építészársadalom fájdalommal és megrendüléssel értesült arról, hogy Dr. Kotsis Iván professzor, építészgenerációk lelkes tanítómestere, a magyar építészek nesztora 1980. január 11-én örökre eltávozott az élők sorából. Személyében különleges tehetség, olyan kartársat veszítettünk el, akinek lénye félévszázadon át elválaszthatatlanul összeforrott a magyar építészettel, akinek egyénisége és emberi magatartása nemzedékeknek szolgálhat példaképül.

Kotsis Iván 1889. december 15-én Aradon született. Középiskolai tanulmányait az ottani állami főreáliskolában, egyetemi tanulmányait a budapesti műegyetemen végezte. Itt 1911-ben kitűnő minősítésű építész oklevelet szerzett.

Tanulmányai végeztével előbb Hauszmann Alajos, majd Hüttl Dezső professzor oldalán, az újkori építészeti tanszéken vállalt tanársegédi, illetve adjunktusi állást. Oktatói tevékenységét 1914-ben harctéri szolgálata miatt meg kellett szakítania, de 1917-től kezdve ismét a műegyetemen folytatta munkáját. Itt munkaköre fokozatosan egyre szélesebb területekre terjedt ki. 1918-ban a műszaki doktori címmel tüntették ki, majd 1921-ben meghívott előadóként a renaissance építészet formaképzésének oktatásával bízták

meg, 1920-ban pedig magántanárrá képesítették.

1922-ben az újonnan szervezett épülettervezési tanszék helyettes tanári teendőivel bízták meg, 1923-ban e tanszék címzetes rendkívüli tanárává, 1926-ban nyilvános rendkívüli tanárává, 1928-ban pedig nyilvános rendes tanárává nevezték ki. 1945-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta, de 1949-ben tanácskozó tagjává minősítette át. Egyetemi tanári munkakörét 1949. december 31-ig látta el, amikor nyugállományba helyezték.

Egyetemi tanári állásából távozva, 1950 január 1-én a Középépülettervező Vállalat szolgálatába lépett, ahol a budai várpalota helyreállítási munkáinak tervezésével bízták meg. Ezt a munkakört névleg mint beosztott, valójában mint a munkálatok szellemi irányítója látta el. Később egyéb jelentős munkák tervezését, többek közt az Akadémia helyreállítási munkáinak irányítását bízták rá. 1966-ban ismét nyugállományba kellett vonulnia, de munkásságát szerződéses viszonyban tovább folytatta. Építészeti tevékenységét 1977-ben - 88 éves korában - egy sajnálatos baleset miatt kénytelen volt abbahagyni, de továbbra is élénk figyelemmel kísérte a szakmai problémákat és tapasztalataival, tanácsaival segítette azok helyes megoldását.

Mint egyetemi tanár munkásságának fő feladatául a tervezés oktatását tekintette. Ebben jelentős szerepet juttatott az atelier-szerű rajztermi foglalkozás mellett szakszerű elméleti ismeretek oktatásának. Előadásai építészettörténeti, építészetelméleti és gyakorlati tárgyköröket öleltek fel. Éveken át adta el a „A renaissance építőművészet fejlődésének története”, az „Újkori építészet I. és II. f.”, a „Gyakorlati perspektíva”, a Tértanúság, a „Lakóépületek tervezése”, az „Újkori építészet” című tárgyakat.

Előadásai szuggesztív erejűek, formaságoktól mentesek voltak. Sikeresen valósította meg azt a követelményt, hogy „a tanárnak hozzá kell férkőznie a hallgató lelkéhez, és pedig közvetlen úton, mesterkéletlenül, akár néhány felvetett gondolattal vagy gesztussal, együtt kell a tanítvánnyal töprengeni a feladatokon és együtt kell örülni a végül is megtalált megoldásnak; együtt kell élnie a tanítványával”.

Mindenkor aktívan vett részt az egyetem életében, de dékáni, rektori tisztséget sohasem vállalt. Nem fogadta el szakegyesületek, többek közt a Magyar Mérnök- és Építész Egylet építészeti szakosztályának felkínált elnöki tisztségét sem, és két ízben is lemondott a Fővárosi Közmunkák Tanácsánál viselt megtisztelő tagságáról, hogy teljes munkaerejét egyetemi tanári feladatainak ellátására fordíthassa.

Szakirodalmi tevékenysége széles területet ölelt fel. Több kiadványban foglalkozott az olasz renaissance építőművészet alakulásával, formaképzésével, homlokzati és térrendszerével. Ezt a tárgykört hosszú olaszországi tanulmányútján volt alkalma behatóan megismerni. Terjedelmes kötetben, szebbnél szebb saját finom rajzai kíséretében dolgozta fel a renaissance építőművészet történetét. Ez a mű, mely - sajnos - kéziratban maradt, „tömören, lényegre koncentrálni és egyúttal vizuális élmény erejével tudatosítja az építészet történeti fejlődését és ízig-vérig építészeti magatartást, szemléletet tükröz” (Pogány Frigyes).

Korán ismerte fel a modern építészeti irányzatok jelentőségét és szakirodalmi működésével ezek népszerűsítése terén elévülhetetlen érdemeket szerzett. Számos tanulmányban és különböző fórumok előtt tartott előadásban foglalkozott az újabb építészeti problémákkal, a korszerű lakásépítés feladataival, különböző városesztétikai kérdésekkel és különös szeretettel a

magyar falu építészetével.

Realitása, a gazdaságosságra való törekvése a két háború közötti és a második világháborút követő magyar építészetre nagy hatással volt.

Terveit a napi sajtóban, valamint a szaksajtóban rendszeresen ismertette, közzétette hallgatóságának tervgyűjteményét is. Jelentősebb építészeti alkotásait a hazai folyóiratokon kívül számos külföldi folyóiratban is publikálta.

Tanári tevékenysége az építészet olyan korszakára esett, amelyben újszerű irányzatok törtek utat maguknak. Feladatául tekintette „az új irányzatoknak, amelyek természetesen fokozatosan a megyetemet falai közé is behatoltak, megfelelő helyet és elterjedési lehetőséget biztosítani, és a nyugati államokban tapasztalt tanulságait azok helyes értelmezésével a magyar viszonyokra alkalmazni és ezzel az ezekkel járó tiszta, egyszerű és egyenes gondolkodásra rávezetni a hallgatóságot”. Oktatói munkájában igyekezett hallgatói számára a tervezés szabadságát biztosítani, de ugyanakkor hallgatóit a helyes építészeti gondolkodásra nevelni.

Mint tervező-építész, 36 tervpályázaton vett részt, azokon 20 alkalommal nyert díjat vagy megvételt, köztük 9 alkalommal első díjat. Hosszú építészeti pályafutása alatt számos köz- és magánépület tervét készítette el. Ő építette többek közt a tihanyi nyaraló kastélyt (ma diplomaták szállodája), a zalaegerszegi kolostort és templomot, az Országos Közegészségügyi Intézet budapesti épületcsoportját, a tihanyi Biológiai Kutatóintézetet, a balatonboglári templomot és kultúrházat. Építőművészi működésének nevezetes színtere volt Székesfehérvár. Itt az ő tervei szerint készült a régi városháztömb kiegészítése és művészi kialakítása. Ugyanitt számos köz- és magánépületet tervezett és jelentős szerepet vállalt a városkép esztétikai formálásában.

Egyik kiemelkedő alkotása volt a budapesti Erkel-színház átépítése és új reprezentatív közönségforgalmi helyiségekkel való kiegészítése.

Ezt a feladatot körülményes adottságok közepette igen sikeresen oldotta meg. Magát a színház előtti teret is az ő javaslata szerint rendezték. Nagy szeretettel foglalkozott a soproni Petőfi Színház átalakításával és bővítésével, valamint a reá bízott kisebb, látszólag jelentéktelenebb feladatokkal is. Az általa tervezett épületek részletterveit és költségvetését is maga készítette és a helyszínre kiszállva, személyesen irányította a munkálatok elvégzését.

Építőművészi hitvallását, szorgalmas, alkotó munkában eltöltött életének tanulságait meggyőzően fejtette ki abban a mélyen szántó, klasszikus előadásában, amelyet a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kara előtt a gyémánt diploma átnyújtása alkalmával tartott (1970). Szerinte az épületek értékállóságának elengedhetetlen kelléke részben a tisztaság az alapelrendezésben, a lelkiismeretesség a szerkezetben és az értelmesség az anyagok kiválasztásában, részben az őszinteség, a szépség és harmónia a kifejezésben. Szavai szerint „ezek a gyakorlatilag és esztétikailag megalapozott értékek teszik az épületeket maradandóvá, függetlenül attól, hogy a keletkezésükkor fennállott felfogás miféle formákba öltöztette őket, mert vérbeli kvalitásaik immúnissá teszik őket az idők forgandó és múlandó felfogásbeli változásaival szemben. Irányzatok jönnek, mennek, az igazi építőművészet azonban egyformán keresztüldolgozza magát azokon.”

Ő maga mindig az egyszerűsége, a célszerűsége és a harmóniára törekedett; műveiben is éppen olyan őszinte, kiegyensúlyozott és szerény volt, mint emberi magatartásában. Alkotásainak művészi hatását éppen ezekkel a kvalitásokkal érte el. Példát mutatott arra, miként lehet egyszerű eszközökkel is szépet és a gazdaságossági szempontok szigorú

érvényesítése mellett is mővészt alkotni. Tisztelte a múlt hagyományait, de ugyanakkor megértéssel fogadta az újabb építészeti törekvéseket is.

Mint mondotta, „elismeréssel kell lennünk a múlt mestereinek jó mőveiért, akiknek a formanyelvét *már* nem értjük meg és ugyanakkor megértéssel kell viselkednünk a fiatal generáció törekvéseivel szemben, akiknek nyelvezetét talán *még* nem értjük meg”.

Rendületlenül hitt az igazság erejében, elvei és meggyőződése mellett minden körülmények közt híven kitartott. Megvetette a címeket, rangokat, került minden formaságot, külsőséget, mindenkit csak érdemei szerint bírált el. Egész lényét szigorú logika, igaz realizmus és józan önmérséklet jellemezte. Szerénységénél csak abszolút puritánsága volt nagyobb. Harmonikus életfelfogását, tudását és emberi kvalitásait széles körben példaképül tekintették. Pályáján sok csalódás és méltánytalanság érte, melyekért a személyét övező nagyfokú tisztelet, a kartársak és tanítványok szeretete, valamint a minden oldalról megnyilvánuló kitüntető nagyrabecsülés nyújtott elégtételt.

Még pályája kezdetén elnyerte a Magyar Mérnök- és Építész- Egylet Ybl-érmét (1914, 1922). Fittler-érmét (1921) és Czigler-érmét (1929), majd később a Képzőművészeti Egyesület Jubileumi Ezüstérmét (1935), a Magyar Építőművészek Szövetségének Mesterdíját (1940). Kimagasló építészeti tevékenységét az Elnöki Tanács az Ybl-díjjal (1961), a Szocialista Munka Érdemrendjével (1962), a Munka Érdemrend arany fokozatával (1969, 1974), majd 90. születésnapja alkalmából a Magyar Népköztársaság Zászlórendjével (1979) tüntette ki. Kitüntetése alkalmából munkaadója, a Középülettervező Vállalat bensőséges házi ünnepség keretében emlékezett meg az építészeti

tervezés és ennek oktatása során kifejtett kimagasló jelentőségű munkásságáról, valamint építészgenerációkat nevelő, példamutató szakmai és emberi magatartásáról. Nevének megörökítéséül végzett építész hallgatók jutalmazására évről évre kiadandó „Kotsis Iván tanulmányi díj”-at alapított.

Kotsis Iván hét évtizedes, alkotásokban gazdag élet után örökre eltávozott körünkben, de emléke fennmarad és tovább él tanítványai, tisztelői és munkatársai lelkében, kik reá emlékezve, mindenkor kegyelettel gondolnak vissza látnoki szavaira:

„Amíg ma, a technikai fejlődés forgatagában nem jutott erő és idő a humanisztikus életformákra, úgy egy idő múlva óhatatlanul előtérbe fog kerülni az egyéni elmélyülő művészi gondolkodás igénye, amely az eddig kidolgozott, műszakilag és gyakorlatilag tökéletesedett megoldásokba újból melegséget fog önteni és életörömet fog árasztani a technikai vívmányokkal telített emberiségre.”

---

* *Csonka Pálnak ez az írása a Műszaki Tudomány Separátumában jelent meg munkatársa és barátja - mellőzöttségben sorstársa - Kotsis Iván elhunytá alkalmából.*